

ביאור הדף מסכת שבועות דף י"ט

במשנה התבאר שרבי אליעזר ורבי עקיבא חולקים על מה שאמר תנא קמא שאדם חייב קרבן גם אם נעלם ממנו הקודש או המקדש, וסוברים שרק אם נעלמה ממנו הטומאה חייב, אבל אם נעלם ממנו המקדש פטור מקרבן עולה ויורד.

דעת רבי אליעזר שלומדים זאת מהפסוק "או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו", ומשמע שעל העלם שרץ חייב ואינו חייב על העלם מקדש. **ורבי** עקיבא סובר שלומדים זאת ממה שנאמר "ונעלם ממנו והוא טמא" שרק על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש.

ואמרו חזקיה ועולא שנחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר למעשה באופן שאדם נטמא, אבל אינו יודע אם נטמא משרץ או מנבילה, שלדעת ר' אליעזר צריך שיידע במה נטמא, ואם לא ידע ואחר כך שכח שהוא טמא ונכנס למקדש פטור מקרבן, אך לדעת רבי עקיבא עצם זה שידוע שהוא טמא מספיק כדי שאם שכח ונכנס למקדש חייב בקרבן

וביאר עולא שטעמו של רבי אליעזר שנאמר לגבי קרבן עולה ויורד נאמר בפסוק "בכל דבר טמא", ולכן וודאי שמה שנאמר "או בנבלת שרץ טמא", בא ללמדנו שצריך לדעת האם נטמא בשרץ או בנבילה.

אמנם לדעת רבי עקיבא אין ראיה מהפסוק הזה, כי כיון שנאמר בפסוק על אדם שנטמא נבלת בהמה וחייה, נאמר גם שרץ.

וכפי ששינוי תנא דבי רבי ישמעאל שכל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה.

לעיל התבאר בדעת רבי יהושע שאדם שאכל חלב או דם ואינו יודע מה אכל פטור מחטאת כי נאמר בפסוק "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה" שממנה למד ר' יהושע שצריך שיידע במה חטא. ושואלת הגמרא מה ילמד רבי אליעזר מהמילה "בה" הרי לדעתו אף באופן כזה חייב חטאת. **ועונה** הגמרא שרבי אליעזר לומד מהמילה "בה" שמתעסק פטור מחטאת, וכלומר אם עסק בדבר היתר, כגון שנתכווין לחתוך בשבת את התלוש בהיתר, אלא שנתחלף לו וחתך את המחובר וכדומה, כיון שהוא התעסק בהיתר הוא פטור מקרבן.

אמנם אומרת הגמרא שרבי יוחנן חולק על חזקיה ועולא, וסובר שאין נפקא מינה להלכה בין רבי אליעזר ולרבי עקיבא, אלא נחלקו רק במשמעות הפסוקים מהיכן לומדים את הדרשה הזו. וכן אמר רב ששת שנחלקו רק במשמעות דורשים.

ורואים שכך דעת רב ששת ממה שרב ששת פעמים שהיה מחליף בין טעמים של רבי אליעזר ורבי עקיבא כי אין בזה נפקא מינה להלכה.

מביאה הגמרא ששאל רבא את רב נחמן, מה יהיה הדין לפי ר"ע ור"א באדם ששכח ונעלמה ממנו גם הטומאה, וגם המקדש, האם באופן כזה חייב קרבן או לא.

והשיב לו רב נחמן שכיון שיש כאן העלם טומאה הוא חייב קרבן, כי אף לר"ע ור"א בהעלם טומאה חייב קרבן. אך מקשה הגמרא שהרי יש כאן גם העלם מקדש, ולדעתם בהעלם מקדש פטור מקרבן.

ולכן אמר רב אשי שבאופן כזה בודקים מתי הוא פרש מהמקדש, אם זה מחמת שהזכירו לו שהוא טמא מיד פרש, דנים את שכחתו כהעלם טומאה וחייב קרבן, ואם מחמת שהזכירו לו שזה מקדש פרש, אנו דנים את שכחתו כהעלם מקדש ופטור מקרבן.

אך שאל רבינא את רב אשי שהרי אף אם הזכירו לו שזה מקדש הוא פרש מחמת שנזכר שהוא טמא, כי אם לא מדוע יפרוש, וכן להפך אם הזכירו לו שהוא טמא, הוא פרש גם כי נזכר שזה מקדש, ולכן כיון שבכל אופן יש כאן העלם מקדש הוא פטור מקרבן.

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאם היו שני שבילים אחד טמא ואחד טהור, ואדם הלך בראשון ולא נכנס עדיין למקדש, וקודם שנטהר הלך גן בשני ונכנס למקדש, חייב קרבן, כי וודאי שהוא טמא, כי באחד מהם יש טומאה.

ואם הלך בראשון ושכח ונכנס למקדש במצב זה שהוא טמא בספק. ולאחר מכן נטהר מטומאת הספק על ידי שהזה ביום השלישי ושנה והזה ביום השביעי, וטבל, ואחר כך הלך שוב בשביל השני ושכח ונכנס למקדש. לדעת תנא קמא חייב קרבן, כי וודאי שבאחת מהפעמים הוא נכנס טמא למקדש.

אך לדעת רבי שמעון, אפילו שוודאי שהיה טמא באחת מהפעמים שנכנס למקדש, כי הרי באחד משני השבילים יש טומאה, והוא נכנס למקדש אחרי שהלך בראשון ואחרי שהלך בשני, למרות זאת הוא פטור מקרבן עולה ויורד.

ורבי שמעון בן יהודה אומר שלדעת רבי שמעון פטור בכל האופנים שהובאו בברייתא.

עמוד ב'

ותמנה הגמרא כיצד יתכן שפטור רבי שמעון בן יהודה בדעת רבי שמעון, אפילו במקרה שהלך בשני השבילים ואחר כך נכנס למקדש, הרי הוא וודאי טמא, ודינו ככל אדם שנטמא ושכח ונכנס למקדש.

וביאר רבא, שמה שפוטור רבי שמעון זה לא באופן שהוא זכר שהלך בשני השבילים ואחר כך שכח, כי אז וודאי שדינו כטמא ששכח ונכנס למקדש וחייב קרבן.

אלא רבי שמעון בן יהודה דיבר באופן שהוא הלך בראשון, ואחר כך הלך בשני, וכשהלך בשני שכח שהלך בראשון, ולא הייתה לו אף פעם ידיעה וודאית שהוא טמא, אלא מקצת ידיעה וודאית. ואחר כך שכח בכלל שנכנס לשבילים ונכנס למקדש.

ובזה דעת רבי שמעון שמקצת ידיעה אינה נחשבת כידיעה, ולכן הוא פטור מקרבן, אבל לדעת תנא קמא אף מקצת ידיעה נחשבת כידיעה גמורה, ולכן חייב קרבן.

ושואלת הגמרא מדוע לדעת תנא קמא אם הוא הלך בראשון ושכח ונכנס למקדש, והזו עליו וטרה, ושוב הלך בשני ושכח ונכנס למקדש, חייב קרבן, הרי לא הייתה פעם שהוא נכנס למקדש כשהוא יודע וודאי שהוא טמא, אלא רק ידיעת ספק.

וביאר רבי יוחנן שכאן עשו ספק ידיעה כידיעה לגבי טומאה.

אך ריש לקיש ביאר שהברייתא הזו היא כדעת רבי ישמעאל שלדעתו כדי להתחייב בקרבן עולה ויורד, לא צריך שיידע בתחילה שהוא טמא, וישכח, אלא מספיק שידע בסוף שהוא היה טמא בשעה שנכנס, אף אם בתחילה לא ידע כלל.

ומקשה הגמרא סתירה בדעת רבי יוחנן וריש לקיש.

שכאן התבאר שלדעת רבי יוחנן עשו ידיעת ספק כידיעת וודאי, ולדעת ריש לקיש לא עשו ידיעת ספק כידיעת וודאי.

ואילו לגבי אדם שאכל חלב, מצינו שנחלקו להפך.

שיש דין שאדם שאכל כמה כזיתים של חלב בהעלם אחד, חייב על כולם חטאת אחת, אבל אם לאחר שאכל כזית נודע לו שאכל חלב, ולאחר מכן אכל כזית נוסף בהעלם אחד, חייב חטאת על כל אכילה ואכילה.

ושנינו בברייתא שאדם שאכל כזית ספק חלב, ולא נודע לו שהוא אכל וודאי חלב, אלא נודע לו שמה שהוא אכל זה ספק חלב, ושוב אכל ספק חלב ונודע לו שהוא ספק. לדעת רבי כשם שאם היה נודע לו שהוא וודאי חלב היה צריך להביא חטאת על כל אכילה ואכילה, כי אם נודע לו שזה ספק חלב, מביא אשם תלוי על כל אכילה ואכילה.

אך ר' שמעון בן יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אמרו בשם רבי שמעון שאינו מביא אלא אשם תלוי אחד שנאמר בפסוק "על שגגתו אשר שגג", וריבתה התורה שאף בשגגות הרבה מביא אשם תלוי אחד.

ואמר ריש לקיש לבאר את דעתו של רבי, שלדעת רבי ידיעת הספק מחלקת אף את חיוב החטאת, ולכן אם אדם אכל ספק חלב, ונודע לו שהוא ספק, ושוב אכל ונודע לו שהוא ספק, לא רק שהוא חייב כמה אשמות, אלא שאם בסוף התברר שבאמת כל אלו היו חלב וודאי. הוא חייב על כל אכילה חטאת נפרדת.

כיון שלדעת רבי גם אם נודע לו באמצע שאכל ספק זה מספיק כדי לחלק את חיובו לכמה חטאות שונות, ולא צריך שיוודע לו שאכל וודאי.

אבל דעת רבי יוחנן שלדעת רבי אם נודע לו בין כל אכילה רק שאכל ספק ולא נודע לו שהוא אכל וודאי חלב, אמנם חייב כמה אשמות, אבל אם אחרי שסיים את כל האכילות יתברר לו שאכל וודאי חלב, יהיה חייב רק חטאת אחת. כי ידיעת הספק מחלקת רק לגבי חיוב אשם, אבל לא לגבי חיוב חטאת.

ולמעשה רואים שדעת רבי יוחנן שידיעת ספק אינה כידיעת וודאי, ולריש לקיש ידיעת ספק היא כידיעת וודאי, ולהפך מדעתם בסוגייתנו.

ואמנם אומרת הגמרא שעל רבי יוחנן לא קשה, כי מה שאמר רבי יוחנן אצלנו שעשו ידיעת ספק כידיעת וודאי, הוא אמר להדיא שרק כאן עשו זאת, אבל בשאר מקומות באמת אין דין ידיעת ספק כידיעת וודאי, כי לגבי חטאת נאמר "או הודע אליו" ורואים שצריך שתהיה ידיעת וודאי ולא ידיעת ספק.

אבל לדעת ריש לקיש קשה. שבסוגייתנו הוא סובר שידיעת ספק אינה כידיעת וודאי, ולכן הוא לא מעמיד את הברייטא כרבי, אלא אומר שהברייטא היא דעת רבי ישמעאל שלא צריך ידיעה כלל. ואילו לגבי חטאות סובר שלרבי ידיעת ספק כידיעת וודאי.

ועונה הגמרא שבאמת ריש לקיש יכל להעמיד את הברייטא כדעת רבי, אלא שהוא העמידה כדעת רבי ישמעאל כי רצה ללמד שלדעת רבי ישמעאל לא צריך ידיעה בתחילה כדי לחייבו קרבן עולה ויורד.

ותמהה הגמרא שממילא יודעים זאת, כי לדעת רבי ישמעאל לומדים ממה שנאמר פעמיים "ונעלם" לחייב על העלם טומאה והעלם מקדש, וממילא אין מהיכן ללמוד שצריך ידיעה בתחילה, ורק לדעת רבי עקיבא שפטור מהעלם מקדש, לומדים מה"ונעלם" השני שצריך שתהיה ידיעה בתחילה ואחר כך תיעלם ממנו.

ועונה הגמרא שבא ריש לקיש ללמד שלא למד זאת רבי ישמעאל ממקום אחר, וכגון מהלכה למשה מסיני, אלא שבאמת לדעתו לא צריך ידיעה בתחילה כדי לחייבו קרבן.

הדרן עלך ידיעות הטומאה

משנה. בפרק ראשון שנינו שיש שתי שבועות שהן ארבע שבועה. ומביאה המשנה על אלו שבועות מדובר.

שיש ב' אופנים של שבועה, **לעתידי**, כגון אדם שנשבע שבועה שאוכל כיכר זו, או שבועה שלא אוכל כיכר זו.

ויש עוד ב' אופנים של שבועה, **לשעבר**, וכגון אדם שנשבע שאכלתי, ושלא אכלתי.

ולדעת רבי עקיבא אדם שנשבע שבועה שלא אוכל ואכל אפילו כל שהוא חייב, אך אמרו לו חכמים היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב, שנלמד ממנו שאף זה חייב. והשיב להם ר' עקיבא, שדין שבועות שונה משאר דינים שהרי היכן מצינו אדם שמדבר ומתחייב קרבן מחמת דיבורו כמו הנשבע.

גמרא. במשנה התבאר ששבועה שאוכל זה שבועה לעשות מעשה, וכלומר שנשבע שיאכל את הכיכר, ושואלת הגמרא שהרי שנינו בנדרים שבועה זו במשמעות שהוא נשבע שלא לאכול, ששנינו בנדרים שאדם שנשבע שבועה לא אוכל לך, או שבועה שאוכל לך, או לא שבועה שלא אוכל לך, אסור לאכול מחבירו באיסור שבועה.

ותירץ אביי ששם מדובר שהיו מסרבים בו לאכול, ונשבע בלשון שבועה שאוכל לך, ומשמע שנשבע שלא יאכל, אבל כאן מדובר שהוא קם ואמר שבוע שאוכל כיכר זה, שמשמע שכוונתו לאוכלה.

ורב אשי תירץ שבאמת צריך לשנות בנדרים שהוא אומר שבועה שאי אוכל לך. אבל שבועה שאוכל משמע שיאכל. ותמהה הגמרא אם כן מה החידוש, הרי וודאי שהלשון 'אי אוכל לך' משמע שלא יאכל, ועונה הגמרא שהחידוש שאינו יכול לומר שכשל בלשונו והתכוון לומר שאוכל, אלא דינו כנשבע שלא יאכל.